

בעניין מצוות אכילת הקדשים [דף צ"ז ע"ב]

ר' עמיחי מרקוס

(לע"נ אמור"ר הכ"מ ר' משה בן יחזקאל ז"ל, נלב"ע כ"ט שבט התשע"ג)

פתיחה

בזה, ועוד כמה עניינים המסתעפים מכך. והנה רש"י על אתר מפרש: 'ניתי עשה' - ד'ואכלו אותם' דכשירה, וכוונתו לפסוק האמור בפרשת המילואים 'וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם לְמַלְאֵת אֶת יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הֵם' [שמות כ"ט, ל"ג], שממנו למדו חז"ל ש"כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים" [פסחים דף נ"ט ע"ב, יומא דף ס"ח ע"ב], וברש"י לומד מכאן שיש "עשה" של אכילת קדשים. להלן נראה שזהו המקור המרכזי שמוזכר בחז"ל, וכן ברש"י וברמב"ם, ולכן יש לעיין בו תחילה ולהבין מה ניתן ללמוד ממנו.

נאמר בתורה בפרשת החטאת "כֹּל אֲשֶׁר יִגַע בְּבִשְׂרָה יִקְדָּשׁ" [ויקרא ו', כ'], והגמרא בסוגיין לומדת מהפסוק את הדין, שמה שנוגע בבשרה מקבל את דינה: "יקדש" - להיות כמוה, אם פסולה היא תפסל, [ואם] כשרה היא תאכל כחמור שבה, ושואלת הגמרא: "אמאי? וניתי עשה ולידחי את לא תעשה! אמר רבא: אין עושה דוחה את לא תעשה שבמקדש". למדנו, שיש באכילת הקדשים הנאכלין מצוות עשה. והנה יש לברר: מהו מקור המצווה, והאם היא מוטלת רק על הכהנים או גם על ישראלים, וכן על איזה קדשים היא חלה, ומהם גדרי המצווה, וחילוקי השיטות שיש

א. "ואכלו אותם אשר כופר בהם"

הן ע"י משה והן ע"י אהרן ובניו, משה בתורת הכהן העובד והם בתורת בעלים³. ואומר הפסוק שהדבר נלמד לדורות: "וְקִדְשֶׁתָּ אֶת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוֹנֵף וְאֲשֶׁר הוֹרֵם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאֹהֲרֵן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו: וְהָיָה לְאֹהֲרֵן וּלְבָנָיו לְחֶק עֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וְתְרוּמָה יְהִיָּה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזְבְּחֵי

הנושא המדובר בפרשה זו, בפרק כ"ט שבפרשת תצווה, הוא הציווי על קרבנות המילואים, והכנת והכשרת הכהנים לעבודתם. נאמר שם שנצטוו לקחת פר ושני אילים. הפר היה מיועד לחטאת, ואעפ"כ לאחר שחייטתו והקטרותו דינו לשריפה¹. האיל הראשון הובא לעולה, וממילא לא נאכל, והאיל השני לשלמים², ולכן הוא כן נאכל,

1. אומר רש"י שם: "לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו" (פס' י"ד).
2. כך מפרש שם רש"י בפס' כ"ב, על האמור "כי איל מילואים הוא", שהיינו 'שלמים': "לשון שלמות שמושלם בכל" (מבארים הרא"ם והגו"א: מילואים מלשון 'מלא', וכל המלא הוא שלם), למזבח, לעובד ולבעלים.
3. כפי שממשיך ומבאר רש"י שם: "לכך אני מצריכו החזה להיות לו לעובד העבודה למנה, וזהו משה ששימש במילואים, והשאר אכלו אהרן ובניו שהם בעלים". וכן חוזר על כך רש"י בפס' כ"ד, שלכן כולם הניפו, משה ככהן המניח ידו תחת יד הבעלים - בני אהרן - ומניף.

זאת מהפסוק?

אפשר להסביר בפשטות⁷, שאיה"נ, אמנם לא מדובר ב'ואכלו' על הכהנים ולא על חטאת ואשם, אך למדו מכאן חז"ל את העיקרון: כמו שפה היה סדר כזה שהעובד אוכל ומזה יש כפרה למקריב, כך לדורות. אולם המלבי"ם מבאר, שהדברים נלמדים בפירוש מתוכן הציווי כפשוטו, כי מה שהיה אז כפרה לבעלים באכילתם זה דווקא בגלל שהם היו כהנים, ובלשונו שם: "למה יאכלו אותם אהרן ובניו הנ"ל, מפני שע"י האכילה יכופרו, כי הם הבעלים והכהנים, וע"י אכילתם בשהם כהנים יכופרו מצד שהם בעלים"⁸. וכ"כ גם הנצי"ב, ומדייק זאת מייטור הלשון של המילה "אותם"⁹, "ובא ללמד שחידוש הוא שתהא אכילת בעלים מכפרת, דבכל הקרבנות כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים... וכאן בעלים עצמן אוכלים ומתכפרים... דווקא המה שהם כהנים, דרק אכילת כהנים חלקם מכפר אפילו על עצמם אם המה ג"כ בעלים". ולפי הבנה זו יש מצוותיות רק באכילת הכהנים המכפרת, וממילא לכאורה לא למדו כלל מפרשה זו אכילת בעלים לדורות. אך מפירוש רש"י לכאורה לא משמע כך,

ש'מיהם תרומתם לד' [שם פס' כ"ז-כ"ח]⁴. ואעפ"כ, לא היו אלה שלמים רגילים, שהם קדשים קלים, אלא היה להם דין מיוחד של קדשי קדשים, כפי שנאמר בהמשך [בפס' ל"א]: "ואת איל המלאים תקח ובשלת את בשרו במקום קדש", ומבאר רש"י: "במקום קדוש - בחצר אהל מועד, שהשלמים הללו קדשי קדשים היו"⁵.

וכאן מגיעים אנו לפסוק שבו עסקינן, "ואכלו אתם אשר פפר בהם למלא את ידכם לקדש אתם", שהוא בפשוטו מדבר על בני אהרן, שהיו אז בגדר בעלים, ומשה היה בגדר הכהן, ולכאורה הסיבה שנצטוו לאכול הוא לפי שהם בעליהם, כפי שמסביר רש"י. אלא שהזכרנו שהגמרא למדה מפסוק זה ש'כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים', ולכאורה זה תמוה, איך למדו זאת חז"ל מהפסוק, הרי הוא כלל לא מדבר שם על הכהן (שהיה אז משה) אלא על הבעלים (שהיו בני אהרן)? והנה אם נפרש שיש פה לימוד מהפסוק למצוות אכילה לא רק של כהנים אלא גם של בעלים, זה לכאורה יותר מובן⁶, אך אם הלימוד מהפסוק יתפרש רק על אכילה מכפרת של הכהנים (כאכילת החטאת והאשם) ושרק בהם המצווה, קשה איך למדו

4. ומבאר רש"י: "חק עולם - שהשלמים לבעלים, ואת החזה ואת השוק יתנו לכהן".
 5. וכפי שמבאר הרא"ם, זה מוכח גם ממה שבהמשך, בפס' ל"ג, נאמר "וְזָרַח לֹא יֵאָכֵל בְּיַד קֹדֶשׁ הֵם", שמשם למדו (במסכת מכות דף י"ח ע"ב) "אזהרה לזר האוכל קודש קודשים", כמובא כאן ברש"י, אע"פ שבשלמים עסקינן.
 6. אף שאז נצטרך לבאר איזה צד כפרה יש באכילת בעלים.
 7. ביאור 'הכתב והקבלה' שם על הפסוק בשם ה'צידה לדרך'. וע"ע בימשך חכמה'. ובספר 'עזרת כהנים' על תו"כ (שמיני פרק ב' אות ד' ב'תוספות העזרה') הציע לבאר שהלימוד הוא בכעין קל וחומר: אם אהרן ובניו נתכפרו באכילת עצמן, כל שכן שתהא אכילת כהנים מכפרת על הבעלים. אך ציין שזהו 'דוחק'.
 8. וכך משמע גם ברש"י הירש שכתב: "הם אוכלים אותו בתור בעלים ובתור כהנים כאחד.. ומכאן נלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין".
 9. במקום למשל "ואכלו את אשר כופר בהם", אלא לומד הנצי"ב ש"אותם" לא קאי על מה שנאכל אלא על האוכלים, היינו בני אהרן, שבגלל שהם כהנים הייתה להם אכילה מכפרת.

דהוא פירש בסתמא שאכלו מדין בעלים. מבאר הגר"ז [בחידושו עה"ת על הפסוק] שאיה"נ, רש"י בא לפרש מאיזה דין הם זכו לאכילתם, והיינו מדין בעלים, ולא מדין שהם כהנים, אלא שלאחר שזכו בחפצא היה להם דין קדשי קדשים הנאכלין לזכרי כהונה, ומזה למדו דין 'ואכלו אותם' ש'כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים', כי דין זה אינו דין רגיל של מצוות אכילה בקדשים אלא קיום דין אכילה שגומרת ומשלימה את הכפרה, שהוא מתקיים ברגע שכהנים אוכלים. אולם אפשר גם לפרש ברש"י שהוא למד כאן בפסוק כפי שפירש ה'אור החיים' הקדוש, 'ואכלו אותם פירוש לצד שהם בעליו ולא לצד שהם כהנים, והוא אומרו אשר כופר בהם כי אכילת שלמים לבעלים תפעיל הכפרה', ולפי הבנה זו יש מצווה לבעלים לאכול, וגם לאכילתם יש חלק בכפרה¹⁰, וזה לימוד לדורות ולא רק לבני אהרן¹¹.

לימוד מצוות אכילה מ'ואכלו אותם'
 והנה מצאנו כמה מקורות לכך שלמדו את מצוות אכילת קדשים מהפסוק הנ"ל. בגמרא יבמות [דף מ' ע"א] מובא: "מצות תאכל במקום קדוש¹² - מצוה, שבתחלה היתה עליו בכלל היתר, רצה אוכלה, רצה אינו אוכלה", והגמרא מקשה: "רצה אוכלה, רצה אינו אוכלה? והכתיב: 'ואכלו אותם אשר כופר בהם', מלמד, שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין!¹³ אלא, רצה - הוא אוכלה, רצה - כהן אחר אוכלה? ת"ל: מצות תאכל במקום קדוש - מצוה". משמע שפסוק זה הוליד חיוב, ולא רק ידיעה שהאכילה גומרת את הכפרה¹⁴.

ועוד ביבמות [דף צ' ע"א] אומרת הגמרא: "דם שנטמא וזרקו בשוגג - הורצה, במזיד - לא הורצה; והא הכא דמדאורייתא ארצווי מרצה, דתניא: על מה הציץ מרצה? על הדם.. שנטמא בין בשוגג בין במזיד.. ואמרי

10. יש לשאול על איזו כפרה מדובר, הרי לכאורה עיקר הדין של כפרה ואכילה לשם הכפרה הוא בחטאת ואשם דווקא? אלא שאעפ"כ, מצאנו שלכל הקרבנות יש צד מסוים של כפרה. הגמרא בפסחים (דף ס"א ע"ב) מבררת ביחס לקרבן פסח מה יהיה הדין אם "שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים בזריקה", על אף שמדובר על פסח, כי בעצם הליך הרצאת הדמים יש צד של כפרה, אף כשאינו בא על חטא ממש (עיי' רמב"ן לכתובות ל"ב ע"א). [הערת העורך: עיי' זבחים מ"ד: "סי"ד ואכלו אותם אשר כופר בהם ומנחת העומר להתיר אתיא ומנחת קנאות לברר עוון קאתיא" משמע שכל שאר הקרבנות שאינם 'מתיר' או 'מברר עוון' נחשב מכפר].
11. ועיי' בשל"ה שכתב (במס' תענית פרק תורה אור אות קפ"ט, בביאור השאלה איך למדו מפס' זה לאכילת כהנים אף שהם היו בעלים): "האכילה כהוגן ועם הכוונה הראויה, משויא ליה לאדם האוכלן - כהן מכפר".
12. הפסוק מדבר על שיירי המנחות: "והנותרת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אֶהְרֹן וּבָנָיו מִצֹּת תֹּאכַל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בְּחֶצֶר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ" (ויקרא ו', ט').
13. ובערל"נ כאן הקשה: "לכאורה הבעלים מתכפרים לא שייך רק בקרבן דאתי לכפר וא"כ לא שייך זה הכא דהרי במנחה דאיירינן בה לא שייך כפרה רק במנחת חוטא ובה לא איירי בה קרא דהכא שהרי כתוב שמן ולבונה ובמנחת חוטא אין שמן ולבונה, ולא ידעתי למה לא מביא הש"ס והכתיב והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו דמזה ידעינן דמצוה לאכול שירי מנחה..". וגם לא נוכל לתרץ פה כדלעיל בהע' 10, דאין זה קרבן אלא מנחה.
14. ועיי' בתוס' (ד"ה רצה) שדנים האם חיוב האכילה הוא על אותו משמר ובית אב, או שהכהן המקריב צריך לאכול לפחות חלק ממנה.

דבריהם במקום כרת. גבי קדשים - העמידו דבריהם במקום עשה, ומפרש רש"י: "לא העמידו דבריהם - לאוסרו באכילת פסחו מפני אנינות דבריהם, דהא פסח כרת הוא, אבל אכילת קדשים עשה בעלמא הוא, ואכלו אותם אשר כפר בהם".

ועוד בפסחים [דף ע"ב ע"ב], בסוגיה הדנה בדין 'טועה בדבר מצווה', שחשב שעושה מצווה ומתברר שעבר איסור, וכדוגמא "אמר רבי שמעון בן לקיש: נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו - חייב". מפרש רש"י: בשפוד של צלי - של קודש הראוי, ואכילת קדשים מצוה, דכתיב ואכלו אותם אשר כפר בהם¹⁵. ובדומה לזה גם בסוכה [דף מ"ב ע"א]: "עולת העוף שנמצאת בין אגפיים, וכסבור חטאת העוף היא ואכלה - פטור. מאי קא משמע לן - דטעה בדבר מצוה פטור...". מפרש רש"י: "פטור - מקרבן מעילה, הואיל דעם החטאת נמצאת, ואכילתה מצוה, דכתיב 'ואכלו אותם אשר כפר בהם' - הוה ליה טועה בדבר מצוה, ופטור".

רבנן לא הורצה, וקא הדר מעייל חולין לעזרה! אמר רבי יוסי בר חנינא: מאי לא הורצה דקאמר? להתיר בשר באכילה, אבל בעלים נתכפרו בו. סוף סוף קמתעקרא אכילת בשר, וכתיב: 'ואכלו אתם אשר כפר בהם', מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים! א"ל: שב ואל תעשה שאני".

אומר רש"י: "שב ואל תעשה - לאו עקירה היא, כגון אכילת בשר עשה היא ואמור רבנן שב ואל תאכל, לאו עקירה בידים הוא אלא ממילא היא מיעקרא". מבואר שהגמרא למדה מפסוק זה לא רק את עצם הכפרה שבאכילת הכהנים, אלא גם שזה המקור לצד המצוותי שבה, וכמבואר ברש"י.

וכן מצאנו כמה פעמים ברש"י, כשהגמרא מזכירה מצוות אכילת קדשים זהו המקור שהוא מציין. כך למשל בפסחים [דף צ"ב ע"א], על המשנה האומרת "אונן טובל ואוכל את פסחו לערב, אבל לא בקדשים" מסבירה הגמרא: "מאי טעמא? - קא סבר: אנינות דלילה דרבנן, וגבי פסח לא העמידו

ב. 'ואכלו אותם' גם ביחס לקדשים קלים ולבעלים

במקורות שהבאנו לעיל לא מפורש שמדובר גם על ישראלים, וממילא אפשר לפרשם כפשט דרשת חז"ל דקאי אכהנים דווקא.

אולם בגמרא דפסחים [דף נ"ט ע"א] בסוגיית 'עשה דהשלמה', מתחדש שהמצווה היא גם על ישראלים. הגמרא שם

15. והנה הרמב"ם כשהעתיק דין זה להלכה כתב: "מי שהיה לפניו בלילי הפסח צלי של פסח ונותר מן הקדשים ונתכוין לאכול צלי שהוא מצוה ושגג ואכל הנותר הרי זה חייב חטאת שהרי לא עשה מצוה באכילה זו" (הל' שגגות פ"ב הלכה ט"ז), ויש להבין למה פי' הרמב"ם דקאי בפסח דווקא, ודלא כרש"י שפי' על אכילת קדשים בסתמא. מבאר בעל ה'מקדש דוד' (בחד' הגר"ד רפפורט סי' ד' אות ד' הג' ב'קובץ ענינים), שזה לפי חילוקי שיטותיהם, כפי שנראה להלן. רש"י נקט שאכילת כל הקדשים מצווה וגם לבעלים, לעומת הרמב"ם שפי' המצווה על הכהנים ובקדשי קדשים דווקא, לכן פי' דאיירי בפסח דווקא, בה מודים כולם שהאכילה מצווה. ולכאורה לשון הגמ' "צלי" דייקא כהרמב"ם, אמנם עיין בתוס' בחולין [דף ק"ב ע"ב ד"ה אין] שכתבו "ונראה דודאי כמו שטוב לו ונהנה יותר מצי אכיל להו (לקדשים) אבל אדם שטוב לו צלי כשלוק ומבושל יאכל צלי שהוא דרך גדולה יותר" משמע שצלי עדיפי בכולהו.

הראוי להם¹⁶.

והנה הגמרא במס' ערכין [דף ד' ע"א] מביאה ברייתא: "הכל חייבין בזימון, כהנים לויים וישראלים". ומקשה הגמרא: "פשיטא! לא צריכא דקאכלי קדשים, סד"א 'ואכלו אותם אשר כופר בהם' אמר רחמנא, והא כפרה היא, קמ"ל 'ואכלת ושבעת' אמר רחמנא, והא איתנהו". והנה הברייתא כוללת בחדא מחתא עם הכהנים גם לויים וישראלים, ומשמע שעל כולם הייתה ההווא אמיא שאכילת הקדשים שלהם נכנסת בגדר 'ואכלו אותם' של הכפרה להיפטר מזימון, ומכאן יש להביא¹⁹ ראייה למאן דאמר שפסוק זה קאי גם על ישראלים ושגם בהם המצווה. והנה השטמ"ק שם גורס "והני כהנים לכפרה קא אכלי", ואומר הגרמ"ד בשיעוריו שיסוד המחלוקת בין הגרסאות בשאלה האם לפרש את 'ואכלו אותם' רק על הכהנים או גם על הבעלים, וכפי שנראה להלן שנחלקו בזה רש"י והרמב"ם.

דנה באפשרות שידחו את העשה של "עליה השלם כל הקרבנות כולם"¹⁶ לשם הקרבת קרבנות נוספים של מחוסר כיפורים, כדי שיוכל לאכול את הקדשים. והנה בערב פסח, לצורך אכילת הפסח, הדבר מובן יותר, דזהו עשה שיש בו כרת וחמור הוא מעשה רגיל, אך ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה מעלה שם אפשרות שגם בשאר ימות השנה יקריבו לאחר תמיד של בין הערביים לצורך מחוסר כיפורים שיאכל קדשים לערב. ושואלת הגמרא: "מאי אולמיה דהאי עשה [דאכילת קדשים] מהאי עשה [דהשלמה]? מפורש בגמרא שאכילת הקדשים היא עשה, ובפשטות המחוסר כיפורים שצריך לאכול הוא הבעלים. וכן הבינו כאן רש"י, כפי שנראה להלן, והרמב"ן [הוספות לספר המצוות שכחת העשין א']¹⁷, שהסיק "כי אכילת הקדשים לבעלים ולראוי לאוכלן עשה. וכמו שהוא עשה לכהנים בחטאות ובאשמות כך הוא לבעלים בחלק

ג. שיטת רש"י

ברש"י²⁰, שהפסוק של 'ואכלו אותם' מלמדנו מצוות עשה בין לכהנים ובין לישראל, וממילא מתפרש הפסוק לא רק על האכילה שהיא באופן מובהק לכפרה, כקדשי קדשים, אלא גם על קדשים קלים, שהרי אין לנו קדשי קדשים שכשרים לאכילת ישראלים. והנה בספר 'חשבונות של מצוה' להגאון

רש"י [בפסחים שם] מבאר את דברי רש"י בן ריב"ב כך: "אם הביא שלמי נדבה קודם התמיד, והוא היה מחוסר כפורים, ואם לא יביא כפרתו לא יאכל את שלמיו, וכתוב 'ואכלו אותם אשר כופר בהם', אלמא: אכילת קדשים עשה היא, בין הנאכלים לכהנים בין הנאכלים לישראל". מפורש

16. המבואר שם בדף נ"ח ע"ב, הנדרש מהפסוק "וערך עליה העולה והקטיר עליה חבלי השלמים" (ויקרא ו,ה), שעניינו שאין דבר קרב לאחר תמיד של בין הערביים.
17. לעומת דברי הרמב"ם שמנה במפורש רק המצווה לכהנים בקדשי קדשים, כדלהלן. וכן הביא בספר מנחת חינוך (מצווה ק"ב) לפשוט מכאן את ספיקו של הצ"ח (במס' ביצה דף י"ט ע"א) האם המצווה היא גם לישראלים או לא.
18. אלא שהביא פסוק אחר מרש"י, כפי שנראה בהמשך.
19. עיין בהפלאה שבערכין' על מס' ערכין שם, שו"ת 'משנה הלכות' ח"ג סי' רי"ח.
20. וכן מדייק הימנחת חינוך' במצווה ק"ב.

שאיה"נ שלר"מ אין לאכול בשר, "פסח וקדשים מאי איכא למימר", מפרש רש"י [בדף י"ב ע"א שם ד"ה פסח]: "פסח, דאמר רחמנא 'ואכלו את הבשר' (שמות י"ב), ושלמים, דאמר רחמנא 'ואכלו אותם אשר כופר בהם' מלמד שהכפרה תלויה אף באכילה...". גם כאן פסוק זה משמש מקור למצווה, ומפורש בלשונו של רש"י שנקט "שלמים", א"כ משמע שמפרש הפסוק והמצווה גם על קדשים קלים, ומשמע שגם בהם יש עניין כפרה שתלויה באכילה²³. והנה בשו"ת 'בית שערים'²⁴ [או"ח סי' ר"מ] כתב שאין להביא מדברי רש"י הנ"ל ראייה שיש מצוות אכילה בקדשים קלים, דאפשר לפרש ש'שלמים' היינו כבשי עצרת שהם שלמי ציבור והם קדשי קדשים²⁵, והא דנקט רש"י 'שלמים' היינו משום שהפסוק 'ואכלו אותם אשר כופר בהם' מדבר על האיל שני דמילואים, שהיה שלמים, כפי שהארכנו לעיל. אמנם לכאורה זהו דוחק, ויותר משמע ש'שלמים' כפשוטו, ולא דווקא שלמי ציבור²⁶. ואדרבה, הרי רש"י בחומש פירש בפס' זה "ואכלו אותם" - "לפי שהם בעליהם", והיינו לשיטתו שיש מצווה על הבעלים, ואף שהשלמים שם היו קדשי קדשים פירש

האדר"ת [מצווה ק"ב] דוחה הדיוק מרש"י דקאי גם על ישראל, ומפרש מדברי רש"י מוסבים רק על הכהנים, ו"הנאכלים לכהנים" היינו כחטאת ואשם, ו"הנאכלים לישראל" היינו חזה ושוק הנאכלים לכהנים, מתוך קרבן השלמים שהוא מהנאכל לישראל²¹. ומוסיף האדר"ת שאם לא נפרש כך קשה איך יתכן שנאמר שיקריב הכהן ויעבור על 'עשה דהשלמה' כדי שיאכל הישראל ויקיים מצוותו, "וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברך" [שבת דף ד' ע"א], אלא ודאי הכל קאי על הכהן שרק לו יש מצווה²². אמנם נראה שזהו דוחק, דהרי הגמרא דנה במחוסר כיפורים, שחובת האכילה שלו בפשטות היא מצד שהוא בעלים, לא אכילת כהנים.

שיטת רש"י עולה גם מפירושו במסכת חולין. הגמרא שם [דף י"א ע"ב] דנה בשיטת ר' מאיר שחייש למיעוטא, שזה רק היכא דאפשר לעמוד ולברר שאז אין סומכין על הרוב, אך לא היכא דלא אפשר, שאם לא נאמר כך, לא ברור לר"מ איך מותר לאכול בשר, הרי סומכים אחר הרוב כדי להכשיר הבשר ולא חוששין שמא שחט במקום הנקב. ומקשה הגמרא, אפילו תרצה לומר

21. ולפירוש זה גם בקדשים קלים יש מ"ע לכהנים, אמנם לקמן נראה שיש הסוברים בד' הרמב"ם שאין מצווה באכילת קדשים קלים אפילו לכהנים, רק בקדשי קדשים.
22. נראה שניתן ליישב את קושייתו ע"פ התוס' בשבת (דף ד' ע"א ד"ה וכי) שביארו שמה שלא אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך זה רק היכא דפשע אותו האדם, ובכך מיישבים איך עובר הכהן על עשה דהשלמה לצורך המחוסר כיפורים שיקריב פסחו, וי"ל דה"ה לפי ר"י בנו של ריב"ב במחוסר כיפורים בשאר ימות השנה. וכן הביא בקוני"א בשאג"א סי' ל"ג. וע"ע ברוך טעם דף מ"ה.
23. וכן הבין בספר 'הפלאה שבערכין' דף כ"ו, אלא שהתקשה מה כפרה יש בשלמים, ודחק לפרש דאיירי רק באיל נזיר, שבו יש צד כפרה על שציער עצמו מן היין וכו', אך עיין מה שביארנו בזה לעיל הערה 10, ובפרט לפי דברי האוה"ח הק'.
24. לג"ר עמרם בלום זצ"ל.
25. כפי שמפורש ברמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"א הי"ז.
26. וע"ע מה שהעיר על דבריו בהערות "משנת העמרמי" שם, לג"ר מנשה קליין בעל שו"ת 'משנה הלכות'.

דווקא שאכלום מדין בעלים, וללמדנו שגם בבעלים מצווה, וכפי שביארנו לעיל. ויש לציין לסתירה לכאורה בדעת רש"י שהעירו עליה האחרונים²⁷, מדברי רש"י בסנהדרין [דף ע' ע"ב ד"ה לאיתויין]. הסוגיה שם דנה בדין בן סוור ומורה, שאם אכל ב'חבורת מצווה' אין זו אכילה שניתן להחשיבה כאכילת זולל וסובא שמתחייב עליה, ובתוך דבריו אומר רש"י "חבורת מצווה היינו כהנים שאוכלין קדשים או פסחים". הרי שמלמדנו אגב אורחא שרק לכהנים היא מצווה באכילת קדשים, ולישראל הוא רק באכילת פסחים. ומביאים לדחות, שאיה"נ רש"י כן סובר שמצווה גם בבעלים, אלא שאורחא דמילתא נקט, שחבורה האוכלת קדשים זה רגיל להיות ככהנים, ואם בישראל אז בפסח דווקא.

"והבשר תאכל"

גם מדברי רש"י במסכת ברכות [דף מ"ח ע"ב] משמע שיש מצווה גם לישראלים, וגם בקדשים קלים, אלא ששם רש"י מביא מקור אחר. הגמרא דנה שם במה שאמרו הנערות לשאול על שמואל "כי הוא יברך הזבח

ואחרי כן יאכלו הקרואים" [שמואל א' ט', י"ג], ומפרש רש"י: "למדך שטעון לברך לפני אכילה²⁸, על הזבח הוא אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול את הזבח, והיכן צונו - והבשר תאכל". והנה שמואל הנביא לוי היה ולא כהן, ומפורש שיש כאן מצווה, ושעל כן יש חיוב ברכה, אלא שכאן המקור הוא מ"ועשית עלתיהך הבשר והדם על מזבח ד' אלהיך ודם זבחיך ישפך על מזבח ד' אלהיך והבשר תאכל" [דברים י"ב, כ"ז]. ויש לתמוה²⁹, מדוע שינה כאן רש"י משאר המקומות והביא פסוק זה דווקא, ולא הפסוק של 'ואכלו אותם'? ואפשר לתרץ³⁰ שאיה"נ, אף ש'ואכלו אותם' קאי גם על קדשים קלים, מ"מ עיקר מה שמשמע ממנו זה קרבנות של כפרה, 'אשר כופר בהם'³¹, ולפי רש"י הרי יש לנו ב' סוגי מצוות של אכילה, יש אכילה שהיא לשם כפרה בלבד, ויש אכילה שהיא מצווה בפ"ע גם ללא הכפרה³², ואכילה זו מבוארת יותר דווקא ב'הבשר תאכל', וזה גילוי מילתא לסוג זה של אכילה³³.

והצ"ח [בברכות שם] הקשה על רש"י למה הביא דווקא פסוק זה שהוא מספר דברים

27. הגאון האדר"ת הנ"ל, 'עיניי למשפט' בבברכות [דף מ"ח ע"ב] ונדרים [דף ד' ע"ב], ועוד.
 28. לענין השאלה דלכאורה עוד לא תקנו אז כנסת הגדולה את הברכות מבאר ה'אגרות משה' (או"ח ח"ב סימן ג) "דאף דלא תיקנו לחיוב היו מעצמן מברכין על המצות מצד החביבות".
 29. עיין מה שהעיר בזה בחידושי 'אור הישר' שם.
 30. מובא ביפנינים מבי מדרשאי לפרשת תצווה, לגי"ר חיים לייב בן דוב ע"ש.
 31. עיין בזבחים דף מ"ד ע"ב ברש"י ד"ה 'ואכלו אותם' שמפסי' זה לבד היה הו"א ש"דבר שיש בו כפרה נאכל ושאיין בו כפרה אינו נאכל".
 32. אף אם נאמר שיש באכילת בעלים צד כפרה, כדלעיל הע' 10, זה ודאי לא באותו האופן של אכילה המכפרת של חטאת ואשם של הכהנים, וברור שיש פה לפי רש"י מצווה וערך עצמי באכילה.
 33. וי"ל שדווקא על פסוק זה של "הוא יברך הזבח", שמפורש בו לשון 'זבח' ושמודגשת בו מצוות אכילה, רצה רש"י להביא הפסוק שמפורש בו ביותר על זבח דווקא שיש בו מצוות אכילה, והיינו הפסוק הנ"ל. ועיין בזבחים דף ל"ז ע"א הובאה מחלוקת תנאים אם הפסוק קאי על כל הזבחים או רק על פסח. ורש"י עה"ת פירש על שלמים, והיינו כשיטתו. ועי"ע מש"כ בזה הגאון האדר"ת ביחשבונו של מצוה' מצווה ק"ב.

בראשית דבריהם שהסוגיה עוסקת בשלמים, והיינו קדשים קלים³⁴. ובמסכת נדרים [דף ד' ע"ב] הגמרא מבררת מדוע בחטאת יולדת, שאינה באה לכפרה³⁵, יש דין "בל תאחר", ומתרצת: "ההיא קא שריא לה למיכל בקדשים", ומבארים בתוס' [ד"ה ההיא]: "לאכול קדשים מצוה היא דכתיב 'ואכלו אותם אשר כופר בהם' הלכך שייך ביה". ובפס' הרא"ש שם כתב: "שאכילת קדשים מצוה היא, דכתיב 'ואכלו אותם אשר כופר בהם', ועוד שלא יבואו לידי נותר"³⁶. והיות ואיירי באכילת נשים זה ודאי לא ייתכן אלא בקדשים קלים.

בנוסף לרש"י, תוס' והרא"ש, מצאנו לעוד ראשונים ממוני המצוות שנקטו בפשיטות כמצווה בפני עצמה אכילת קדשים, בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים, בין לכהנים בין לישראל. לעיל הזכרנו שיטת הרמב"ן

ושביק לפסוקים שבספר ויקרא, כגון "ביום קרבנו יאכל" דכתיב בתורה [ויקרא ז', ט"ו], או קרא דבתריה "ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת" דכתיב בשלמים. מתרץ הצ"ח, כי פסוקים אלו "לא נאמרו בלשון ציווי על האדם כי אם על הבשר שיֵאָכֵל, שאם היה בלשון מדבר עם האדם לנוכח היה כתיב תאכל, ואף אם היה מדבר בלשון נסתר היה נקוד יאכל בחולם היו"ד, אבל מדקרינן יֵאָכֵל אינו מדבר רק על הבשר שהוא מותר באכילה. אבל בקרא דמשנה תורה כתיב והבשר תאכל, מדבר לנוכח עם האדם שתאכל הבשר". וזה בהתאם לשיטת רש"י שאכילה זו היא מצווה.

ראשונים נוספים מדעת רש"י

ומצאנו שגם התוס' והרא"ש סברו כרש"י. תוס' בסוגיין [ד"ה ניתין] נוקטים במפורש

34. וכן מביא הצ"ח בביצה י"ט. אמנם מדברי רש"י בסוגיין קשה להוכיח אם זו מצווה רק על הכהנים או גם על הבעלים. אמנם רש"י מפרש (בד"ה עד שיבלע) שמדובר על צלי של שלמים שנבלע בו שומן חטאת, ושלמים נאכלים הרי גם לישראלים. מאידך, כשמפרש רש"י מהו ה"לאו" שחשבנו שידחה הוא מפרש (ד"ה ולידחי) שזהו 'לא תאכל דפסולה', כי יש לא תעשה באכילת פסולין, כדאמרינן בפסחים (דף כ"ד) 'כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו'. ומדייק הגאון האדר"ת (הנ"ל), שאם היה מדובר על אכילת ישראלים לא היה צריך להעמיד בלאו דאכילת פסול, אלא היה מפרש שיבוא עשה של אכילת קדשים לזרים וידחה לא תעשה דלא יאכל זר, ומכאן רצה לדייק ששיטת רש"י דווקא כהרמב"ם שיובא לקמן, שפירש המצווה רק על הכהנים. אך אולי אפשר לדחות שרש"י נקט כך כי רצה שיהיה לאו שיכול להתאים גם לכהנים וגם לישראלים. וע"ע בחיד' הגר"ד רפפורט שבקובץ ענינים, סי' ד', סעיף ז'.

35. שהרי אינה באה על חטא מסוים, והתורה חייבה כל יולדת להביא חטאת הגם שלא חטאה כלל. וגם לפי ר' שמעון (בגדה דף ל"א ע"ב) שדרש שחטאת זו היא לפי שמתוך צער חבלי הלידה היא נשבעת שלא תזדקק עוד לבעלה, מסביר הר"ן שמ"מ מודה ר"ש שלא על זה עיקר הקרבן, שהרי גם כשיודעת בוודאות שלא הרהרה בדבר כלל מ"מ חייבת בקרבן.

36. מהנימוק השני המובא ברא"ש משמע שיש איזו מצוותיות במאמץ שלא להגיע לידי נותר, ולקמן נרחיב בסברא זו ביחס לשיטת הרמב"ם. וע"ע מה שהבאנו לקמן מספר 'גינת אגוז' בביאור דברי הרא"ש. והנה מלשון הר"ן שם קשה להוכיח חד משמעית. הר"ן כותב "ואכילת קדשים מצוה היא כגון אכילת פסחים דהאשה נמי מחייבא", הרי שהזכיר דווקא את הפסח. מאידך, הרי כתב "כגון", כלומר: לא רק פסח. [* הערת העורך: בכמה מקומות מצינו ש'כגון' אינו אלא לדוגמא שהובאה ולא כמשמעותו בלשונונו היום]

אכילת קדשים. בפרשת שמיני מסופר שמושה שאל את אלעזר ואיתמר בני אהרן "מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש כי קדש קדשים הוא ואתה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם לפני ד'" [ויקרא י', י"ז], ודרשו חז"ל "מנין שאכילת קדשים כפרה לישראל ת"ל 'ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליכם לפני ה', הא כיצד כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים" [ספרא שמיני פ"ב, ד']. והנה ברש"י י"ל שלא הביא מקור זה כלל משום דהוא איירי רק בחטאת, ולכאורה א"א ללמוד ממנו בקדשים שאינם לכפרה, אך הקשה בעזרת כהנים' [ב'תוספת העזרה' על הספרא שם] מדוע הרמב"ם לשיטתו לא הביא פסוק זה³⁷. ונראה לומר⁴⁰, דמדרשה זו לא למדנו אלא שהשלמת הכפרה תלויה באכילה, אך לא למדנו שיש מצווה, ורק מ'ואכלו אותם' למדנו שהאכילה לא רק גומרת הכפרה אלא שהיא גם מצווה. וב'שאגת אריה' בקונ"א

שאכילת הקדשים לבעלים עשה, שלמדה מהפסוק "ואכלת לפני ד' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגגך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ד' אלהיך כל הימים" [דברים י"ד, כ"ג] ומדברי הגמרא בפסחים שנידונה לעיל. והביא הרמב"ן שכך גם דעת בעל ההלכות³⁷. וכן ב'ספר יראים' מונה כמצווה בפני עצמה "אכילת קדשים קלים, בכורים ובכורות ומעשר בהמה. צוה הקדוש ברוך הוא שיאכלום ישראל בירושלים", אלא שמביא פסוק אחר, "דכתיב בפ' ראה אנכי [דברים י"ב, ו'] 'והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם ואת תרומת ידכם ונדריכם ונדבותיכם ובכורות בקרכם וצאנכם ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם"³⁸.

'ואותה נתן לכם' ופסוקים נוספים
יש לציין מקור נוסף שהובא בחז"ל לעניין

37. אות כזו-ז. אלא, מעיר הרמב"ן, שהוא מנה את אכילת מעשר שני וקדשים קלים במצווה אחת, ואילו בה"ג חלקן לבי מצוות. וע"ע בזה בשה"מ לרס"ג בביאור הגרי"פ פערלא, עשה קכ"ב.

38. ספר יראים סימן צ"ה (ובישן שצ"ה). והלך בדרך בה"ג, שמנה בהמשך כמצווה בפ"ע (בס"י צ"ו) את אכילת מעשר שני. ובס"י צ"ז שם מביא מצוות אכילת קדשי קדשים לכהנים, עם פסוק נוסף: "דכתיב בפרשת ראה אנכי ירק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה', וסמך ליה יודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך והבשר תאכלי מוקמינן להאי קרא בקדשים קלים ובחטאת ובאשם ובכל קדשים הבאים בנדר ונדבה ואינו מוצא כי אם בכור ומעשר. וכתיב תו בפרשת ואתה תצוה ו'ואכלו אותם אשר כופר בהם', ותניא [פסחים נ"ט ב'] מכאן שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים". וע"ע בימנחת חינוך מצווה ק"ב שנטה לשיטה זו.

39. ומבאר שם שלכאורה יש עדיפות לפסוק זה על הפסוק של 'ואכלו אותם', משום שכפי שהארנו לעיל יש קושי להבין איך למדו מפסוק זה, שעוסק שם בשלמים ובבני אהרן שהיו בעלים ולא בכהנים העובדים כלל, ועל אף שתירצנו וביארנו את הדבר מ"מ "דרכו ז"ל בכל מקום להביא הדרשה הפשוטה יותר". ויש להעיר שאף שהרמב"ם לא הביא פסוק זה כמקור למצווה בהלכות מעשה הקרבנות, הוא כן מזכיר דרשה זו בתוך דבריו במצווה פ"ט, כפי שנביא לקמן, אלא שגם שם היא מובאת לאחר וכתוספת ל'ואכלו אותם'.

40. ע"פ הרדב"ז בהל' מעשה הקרבנות פ"י ה"א, שמביא דרשת הספרא כמקור שהאכילה מכפרת ומסביר הלימוד מ'ואכלו אותם' דוקא.

מדוע לא הביא את הפסוק "וּבְשֹׁרֵי זֶבַח תֹּודֹת שְׁלֵמֵיּוֹ בְיוֹם קָרְבָּנוֹ יֹאכְלוּ" [שם ז', ט"ו] המפורש בשלמים, ולא את הפסוק שלאחריו, "וְאִם נָדַר אוֹ נָדְבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ בְיוֹם הַקָּרִיבוֹ אֶת זֶבְחוֹ יֹאכְלוּ וּמִמֶּחֶרֶת וְכִי־ב? אלא שמפסוקים אלו עדיין אין ראייה למצווה, רק שאם רוצים לאכול יעשו זאת בזמן הקצוב, ורק מ'ואכלו אותם' למדו למצווה ממש.

[בסי' ל"ג] ביאר שלכן גם לא הביא הרמב"ם את הפסוק "הִפְהֵן הַמִּחְטָא אֶתְהָ יֹאכְלֵנָה" [ויקרא ו', י"ט] המפורש בחטאת, ולא את הפסוק "כָּל זָכָר בִּפְהֵגָיִם יֹאכְלֵנוּ" [שם ז', ו'] המפורש באשם, ושאר פסוקים כיו"ב, דמפסוקים אלו אף שמשמע שהאכילה היא חלק במעשה ההקרבה עוד לא משמע שמעכבת הכפרה, וזה נלמד רק מ'ואכלו אותם'. וכך מבאר הוא גם בדעת רש"י,

ד. שיטת הרמב"ם

כבשי עצרת שהם שלמי ציבור⁴¹ והם קדשי קדשים, אך לכאורה זהו דוחק לומר שלשון "שאר קדשים" היא רק על כבשי עצרת. והנה הרמב"ם מרחיב ומבאר מעט את דבריו בספר המצוות. וזה לשונו שם: "המצוה הפ"ט היא שצוה הכהנים לאכול בשר קדשים, כלומר החטאת והאשם שהם קדשי קדשים, והוא אמרו יתעלה 'ואכלו אותם אשר כופר בהם'. ולשון ספרא 'מנין שאכילת קדשים כפרה לישראל תלמוד לומר ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם לפני ד', הא כיצד הכהנים אוכלים וישראל מתכפרין'. ומתנאי מצוה זו שזאת האכילה שהיא מצוה אמנם תהיה ליום ולילה עד חצות ואחר כך תיאסר אכילת החטאת היא או האשם, אמנם תהיה אכילתם מצוה בזמן המוגבל. ומבואר הוא שמצוה זו מיוחדת בזכרי הכהנים ואין הנשים חייבות בה. כי קדשי הקדשים שבא בהם זה הכתוב לא תאכלנה אותם הנשים. אמנם שאר הקדשים כלומר קדשים קלים הנה הם ייאכלו לשני ימים ולילה אחד, זולת תודה ואל נזיר שהם

אולם הרמב"ם מנה רק את אכילת הכהנים בקדשי קדשים כמצווה, ולגבי שאר האכילות יש מקום להסתפק מהי שיטתו. בהלכות מעשה הקרבנות [פ"י ה"א] כתב הרמב"ם: "אכילת החטאת והאשם מצות עשה שנאמר 'ואכלו אותם אשר כופר בהם', הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, והוא הדין לשאר הקדשים שאוכלין אותן הכהנים שאכילתן מצוה". והנה חובת אכילת חטאת ואשם מאד מובנת בהקשר של 'כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים', אך יש להבין מה הם 'שאר הקדשים' שעליהם מדבר הרמב"ם? האם יש לפרש שמדובר גם על קדשים קלים, כגון חזה ושוק של שלמים הנאכל לכהנים⁴¹? ואם כן, האם זו אותה רמה של מצווה? אם נדקדק בדבריו בהקדמת הלכות מעשה הקרבנות, הרי ששם מנה כמצווה [בסעיף ז']: "שיאכלו הכהנים בשר קדשי קדשים במקדש", משמע לכאורה שהמצווה היא רק על קדשי קדשים⁴², ואם כך לכאורה צריך לפרש ש'שאר קדשים' הכוונה רק לקדשי קדשים הנאכלים, והיינו

41. כך פירש בדעת הרמב"ם הערוך השולחן שניבא להלן, ש"בשאר קדשים" התכוין לכל הקדשים, אך רק לכהנים.

42. וכן הבין הצ"ח בהו"א (בביצה י"ט ע"א) ודייק מלשונו בהלכות ובהקדמה.

43. כך נראה שהבין ב'מנחת חינוך' מצווה ק"ב בראשית דבריו.

א. אינה מצווה כלל

אפשרות אחת בהבנת הרמב"ם היא לומר שסובר שמצוות אכילת קדשים קיימת רק באכילת כהנים בקדשי קדשים, אך בקדשים קלים אין מצווה כלל⁴⁴. ולפ"ז צ"ל ש"גרירת מצווה" היינו מצווה דרבנן⁴⁵, או עניין טוב וצד מצווה וכד' אך לא מצווה ממש. וכך נראה שהבין הרדב"ז (על אתר), והוא מבאר הסברא, שהאכילה המצוותית היא רק זו שעל ידה בא תשלום הכפרה, שלכן למד הרמב"ם המצווה מ'ואכלו אותם אשר כופר בהם' דווקא, וזה בפשטות רק בחטאת ואשם⁴⁶. וכך נראה שהבין הרמב"ם הנזכר לעיל⁴⁷, ממה שהשיג על הרמב"ם ומנה כמצווה את אכילת הבעלים בקדשים קלים, וממה שהקשה עליו מדברי הגמרא פסחים [דף נ"ט ע"א] ששאלה (בדעת ר"י בן ריב"ב) "מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה", הרי שנקטה הגמרא על אכילת קדשים קלים לשון עשה. ובאמת יש להבין, כיצד ניישב לשון הגמרא לפי הרמב"ם? מתרץ הרצי"ה קוק⁴⁸ שדברי הגמרא שם הם רק לפי דעת ר"י בן ריב"ב,

ליום ולילה עד חצות ואף על פי שהם קדשים קלים, ותאכלנה הנשים גם כן אלו הקדשים הקלים ואכילתם גם כן היא נגדרת אחר המצווה. וכן גם כן התרומה הנה אכילתה נגדרת אחר המצווה. אבל אין אכילת קדשים קלים ותרומה כמו אכילת בשר חטאת ואשם. שאכילת הבשר הזה מן החטאת ומן האשם בה תשלם כפרת המתכפר כמו שבארנו וכו' בא לשון הציווי באכילה, מה שלא בא לא בקדשים קלים ולא בתרומה, ולפיכך היא נגדרת במצווה והאוכל אותה עושה מצווה".

רואים שהרמב"ם מכניס גם את קדשים קלים בגדר "מצווה", ומאידך מבחין שזו לא אותה רמה של מצווה, שכן קדשי קדשים בהם "בא לשון הציווי באכילה" ועי"ז באה הכפרה, לעומת קדשים קלים שהם רק "נגררים" במצווה, כלשונו. ויש להבין, למה מתכווין הרמב"ם באומרו "גרירת מצווה", מהי הנפקא מינה בהגדרה זו, ועד כמה זה שונה מדברי רש"י והרמב"ן ושאר ראשונים שמנו זאת כמצווה ממש? להלן נציע כמה אפשרויות בהסברת שיטתו.

44. ועיין ב'בית האוצר' להגר"י ענגיל סי' קס"ב שהעיר ששיטת הרמב"ם מתאמת לשיטת הזוהר, כפי שמובא בפרשת בהר דף ק"ט ע"א ברעיא מהימנא "פוקודא] ט"ז אכילת קדשים כמשפט לכהנים", וכן עמד על כך בספר 'נפש חיה' לגר"ר מרגליות על שו"ע או"ח סי' ו' ובחיבורו 'הרמב"ם והזוהר' בהל' מעה"ק שם. (אף שלכא' לא נתבאר שם אם הכוונה רק לקדשי קדשים או גם לקדשים קלים).

45. כך כתב היחקרי לב' ביו"ד ח"ב, קונטרס 'כונן לחקר', ביחס ללשון הרמב"ם במצווה פ"ט על קדשים קלים ותרומה ש"האוכל אותם עושה מצווה", ש"היינו מצווה דרבנן", ומסביר שעיקר המצווה מדאורייתא בתרומה וכן בחזה ושוק של שלמים הוא עצם ההפרשה והנתינה לכהן, לא האכילה.

46. וגם אם נאמר - מה שיייתכן והרמב"ם לא סבר כלל - שיש צד כפרה בשלמים ובשאר קדשים קלים, כדלעיל הע' 10, זה עדיין לא עיקר מהות קרבנות אלו, מה שאין כן החטאת והאשם.

47. בהוספות לספר המצוות שכחת העשין א'.

48. מובא בספר 'טוב ראי' פסחים סי' רי"ט מכת"י של מרן הרצי"ה קוק זצ"ל.

סימן הוא שיש כאן מצוות עשה. והנה המשנה בשלהי פסחים [דף קכ"א ע"א] אומרת: "בירך ברכת הפסח - פטר את של זבח, בירך את של זבח - לא פטר את של פסח, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: לא זו פוטרת זו, ולא זו פוטרת זו". הרי לנו שיש ברכות נפרדות על אכילת הפסח והזבח⁵⁴. והנה על הפסח מאד מובן שמברכים, כי בפסח כולם מודים שיש מצוות אכילה לכל ישראל, אך להרמב"ם קשה מדוע יש ברכה על הזבח, ולכאורה מפה ראייה לראשונים הסוברים שיש מצוות אכילה בו? והנה בפשטות ה'זבח' האמור כאן הוא חגיגת ארבעה עשר, ומתמצים האחרונים⁵⁵ שאינה"נ שאין לרמב"ם מצוות אכילה בשאר קדשים, אלא שחגיגת ארבעה עשר כל עניינה הוא כדי שיהיה הפסח נאכל על

אך אינה"נ לא נפסקה הלכה כמותו. עוד אפשר לבאר⁴⁹ שבגמרא שם מדובר על כהן מחוסר כיפורים, וצריך הוא לאכול חטאת או אשם, והיינו קדשי קדשים שבהם מודה הרמב"ם דאיכא עשה. ובספר 'זבח תודה' פירש⁵⁰ דהרמב"ם יפרש את הגמרא שם בשונה מרש"י, שהעשה שלשמו סברו לעבור על עשה דהשלמה אינו עשה דאכילה, אלא עשה שחייבה תורה להביא הכפרה ברגע שהגיע זמנו כדי שיטהר ויוכל לאכול בקדשים, אולי כעין "טבילה בזמנה מצווה"⁵¹.

קושיה נוספת על הבנה זו ברמב"ם, מצד הברכה⁵². לכאורה נראה הדבר שאם אין מצווה גם אין מקום לברכה, ורק על מה שאכילתו מוגדרת כמצווה צריך לברך⁵³, ואם רואים אנו שיש על האכילה ברכת המצוות

49. ה'מנחת חינוך' בהע' לשכחת העשין לרמב"ן א', ע"ש שמבאר מדוע רש"י והרמב"ן לא פירשו כך.

50. בליקוטי הלכות פסחים דף נ"ט ע"א. וע"ש שהקשה על פי רש"י, למה צריך לעבור על עשה דהשלמה לצורך אכילת שלמי הנדבה, הרי לכאורה יכול הוא לתת בשר שלמיו לאחר שהוא טהור! ונראה שדבר זה תלוי בשאלה למ"ד שיש מצווה באכילת הקדשים קלים, האם עיקר המצווה היא על הבעלים דווקא, או גם אחרים יכולים לאוכלו והעיקר שייאכל. עיין מה שחקר בזה ב'בית האוצר' כלל קנ"ח וכתב שאכן מרש"י דפסחים הנ"ל מוכח שסבר דהיא חובה בבעלים דווקא. ועוד הוא מדייק כשיטה זו מדברי האוה"ח עה"פ 'ואכלו אותם' שהזכרנו לעיל. וע"ע ביחמדת ישראל (לבעל ה'כלי חמדה') קונט' נר מצוה אות מ"ט שהסתפק בזה, ובידבר שמואלי לפסחים שם.

51. עיין 'אבי העזרי' בהל' מעה"ק שם (מהד' תליתאה) שהעלה אפשרות לבאר כך בדברי הז"ת והרחיב בזה, וע"ע בהערות הישמועות חיים' בסוף ספר 'מקדש דוד' הערה ס"ט. ובידבר שמואלי על פסחים שם הקשה, דאם אכן יש עשה להקריב מייד ביום הטהרה לא ברור למה עוברת על 'בל תאחר' רק אחר ג' רגלים, הרי היה לה לעבור מייד.

52. כן הקשה הצ"ח ביצה י"ט ע"א, ה'מקדש דוד' בקונטרס מענייני הקדשים סי' ה' ס"ק ז', וביעניינים למשפטי ברכות מ"ח ע"ב ונדדים ד' ע"ב, 'טוב ראי' שם, ובעוד אחרונים.

53. וכפי שמעיר ה'משנה למלך' בהל' מעה"ק שם, ש"מילתא דפשיטא היא שהכהן מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציונו לאכול חטאת או אשם".

54. עיין ברשב"ם שמביא מהתוספא שם את לשון הברכה: "איזה ברכת הפסח בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח, אי זו היא ברכת הזבח בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח".

55. המקד"ד שם, עיניינים למשפט שם.

ל"ג ע"א תוד"ה הא] שנשים מברכות על מ"ע שהז"ג אע"פ שפטורות, ולכן גם בענייננו לא קשה, די"ל גם לרמב"ם שאע"פ שאינו מצווה ממש יכול לברך, וכעין מה שפוסק הרמב"ם [תרומות פט"ו הכ"ב]⁵⁹ שמברכים על אכילת תרומות, אע"פ שאינה מ"ע⁶⁰.

ב. מצווה אלא שאינה במניין התרי"ג

אפשרות שנייה בהבנת הרמב"ם, שאינה נהוגה כן סובר שאכילת קדשים קלים היא גם כן מצווה, ואעפ"כ לא מנאה, וכפי שמבארים זאת ה'מגילת אסתר' [השגה על הרמב"ן בשכחת העשין א'] וה'חסדי דוד' [תוספתא דקרבנות סוף פ"ו], שלפי שיטת

השובע⁵⁶, ומתחילתה באה רק לשם אכילה וזו היא מצוותה ולכן מברך עליה⁵⁷.

אלא שעדיין קשה על הרמב"ם מהתוספתא דברכות [פ"ה הכ"ג], שם נאמר "היה מקריב זבחים בירושלים אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה, כשהוא מקריבין אומר ברוך אקב"ו להקריב זבחים, וכשהוא אוכלין אומר ברוך אקב"ו לאכל זבחים", ופה הרי לא מיירי בכהן (דהוא הרי מברך "בקדושתו של אהרן") וגם לא מיירי דווקא בחגיגת ארבעה עשר, אלא בכל הזבחים, ולהסבר זה ברמב"ם לכאורה לא היה צריך לברך⁵⁸. מתוך הרצי"ה קוק בספר 'טוב ראי' [פסחים סי' רי"ט], שכל שיש בו "צד מצווה" מברכים עליו, ומביא לדמות את הדבר לשיטת ר"ת [בר"ה דף

56. ומדגיש העינייים למשפט' שאע"פ שמשמע מהירושלמי שכל הדין שייאכל על השובע אינו אלא מדרבנן, כפי שמביא ריב"א בפסחים (דף ע' ע"א תוס' ד"ה לאו), אעפ"כ שפיר מברך.

57. וברשב"ם במשנה שם מביא פירוש נוסף, דה'זבח' האמור היינו נדרים ונדבות, ולפי"ז לכאורה עדיין קשה על הרמב"ם. ומתוך העינייים למשפט' דנוכל לומר דאיה"נ, גם הנדרים ונדבות הנאכלים בערב פסח הם לצורך הפסח שייאכל על השובע וממילא יודה הרמב"ם דבאופן זה גם עליהם יברך.

58. מקד"ד שם, ונשאר בצ"ע.

59. והכס"מ שם מבאר בפשטות משום דהיא מצווה, וכ"כ התוס' בגיטין (דף י"ב ע"ב ד"ה השבתוני). אמנם הרמב"ם לא מנאה כמצווה, ובכל אופן יש להסתפק אם אפשר להקיש מתרומה לקדשים קלים לעניין המצווה, עיין בצל"ח (ביצה י"ט ע"א) שדן בזה, ובהע' המנח"ח לשכחת העשין של הרמב"ן ב'. והחזו"א כתב (שביעית סי' י"ד, י') דאין מצוות אכילת תרומה חובה, לא להרמב"ם ולא להרמב"ן (שמנה בשכחת העשין ב' כעשה את איסור האכילה בטומאה, "שנצטונו לאכול תרומה כשהיא טהורה לא בטומאתה והאוכלה בטומאת עצמה עובר בעשה", אך לא מנה כמצווה את עצם האכילה), אך אף שאין חובה האוכל אותה מקיים מצווה, ולכן מברך, ע"ש.

60. כפי שביאר הרדב"ז שם, אלא שמהרדב"ז אכן משמע שמצד עצם מצוות האכילה לא היה מקום לברך, דסובר דאינה מצווה, וכהבנתו אצלנו במעה"ק שהמצווה לרמב"ם רק היכא דאיכא כפרה, ולכן מבאר שם שמברכים מצד ש"ציוונו" היינו הכהנים ולא זרים. אך עיין ב'אגרות משה' יו"ד א' סי' רט"ו שהקשה: "דברי הרדב"ז תמוהין הא גם על מצות רשות נמי מברכין כיון שעכ"פ עושה מצווה וכיון שאכילת תרומה נחשבת עבודה הרי עכ"פ מקיים מצווה באכילתו וא"כ מה איכפת לן במה שאין עליו חיוב לקיים. וכן מה שתירץ שהברכה היא על מה שרק הכהנים מותרים ולא הזרים לא מובן דהיכן מצינו ברכה כזו שיברך על איסור הזרים" ע"ש איך יישב הרדב"ז. ומ"מ רואים שהבין שמברכים אף שזה רק "רשות". וע"ע בשו"ת 'משנה הלכות' ח"ג סי' רי"ז, רכ"א.

על התואר הנזכר" [עשה ס"ד], "שיהיה מעשה קרבן האשם על התואר הנזכר" [עשה ס"ה], "שיהיה מעשה זבח השלמים על התואר הנזכר" [עשה ס"ו] וכן הלאה, הרי שבאומרו "על התואר הנזכר" כולל כל הפרטים כולל האכילה, אלא שכאמור אינו מונה חלקי המצווה בפ"ע, ואעפ"כ זהו "עשה" ממש. ולפ"ז אומר הקונ"א שלא קשה כלל מהגמרא דפסחים, כי אפשר לפרש כרש"י שאירי במצוות אכילה של קדשים קלים ושזהו ה"עשה" עליו שאלה הגמרא "מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה", אלא שאינו נמנה במנין העשין משום שאינו עיקר המצווה, והאכילה לא מעכבא, לעומת חטאת ואשם (וכמובן גם פסח) שנאמר בהם ציווי מיוחד באכילה והיא נצרכת להרצאת הקרבן, בהם אכן מונה הרמב"ם את האכילה למצווה בפני עצמה⁶¹.

ולפ"ז גם מתורץ מה שהקשו מדוע מברכים על אכילת קדשים קלים, די"ל דאיה"נ היות וסו"ס זו מצווה גם הרמב"ם ודאי מודה שמברכים עליה⁶², אע"פ שאינה מנויה בתרי"ג מצוות. ובאמת הדבר צריך תלמוד האם בכלל יש נפקא מינה למעשה בין המצוות שסבר הרמב"ם להכניסן למנין התרי"ג למצוות לבין אותן שהוא מודה שהן מצווה אלא שסבר שלא להכניסן למנין, מעבר לעצם החשבון הרוחני⁶³.

הרמב"ם (המתבאר בשרשי סה"מ) בחשבון של מנין המצוות אין למנות תמיד את כל חלקי המצווה חלק חלק בפני עצמו, אך איה"נ יש מצוות שגם הרמב"ם מודה שהם מצוות אע"פ שלא מנאן. וכך כתב הצ"ח [ביצה דף י"ט ע"א], לאחר שהאריך בספקותיו אם אכילת קדשים קלים היא מצווה או לא: "והנראה בעיני שהרמב"ם אין דרכו לכתוב בספרו כי אם שהוא נמנה במספר תרי"ג מצוות, אבל ודאי יש כמה מצוות שאין נמנין במנין תרי"ג מצוות לפי השרשים שהשריש בספרו.. אבל עכ"פ הן מצוות, וכל אלו לא פרט בהלכותיהן לומר שהם מצווה.. ואולי גם אכילת תרומה ואכילת קדשים קלים הם בכלל זה. באופן שאני מסתפק אם שייך לומר באכילת תרומה ובאכילת קדשים קלים עשה דוחה ל"ת". כלומר, הצ"ח מעלה אפשרות ליישב כך את הרמב"ם מקושיית הרמב"ן שהובאה לעיל מהגמרא דפסחים, שנקטה בלשונה על אכילת קדשים קלים "יבוא עשה", דאיה"נ, גם להרמב"ם יתכן להגדירו כ'עשה', אף שאינו מנוי מפורשות כעשה.

והדברים מפורשים יותר ב'שאגת אריה' בקונ"א [סי' ל"ג, אות ו'], שהיות ועיקר המצווה של מעשה הקרבנות לדעת הרמב"ם הוא ההקרבה על המזבח ככל הסדר האמור בתורה, וכשהרמב"ם מנה את הקרבנות הוא כותב "שצונו שיהיה מעשה קרבן חטאת

61. עיין בידבר שמואל' לפסחים נ"ט ע"א שהקשה על הסבר הקונ"א, שהרי משמע בגמ' שאם היה עשה דהשלמה לאו היה נדחה מחמת העשה דאכילה דישראל, ויבבינת אדם' (שער

איסור' סי' ז') הוכיח שלהרמב"ם ענף מצוה אינו דוחה ל"ת.

62. וכן הבין בפשיטות בחידושי ר' אריה לייב מאלן ח"ב סי' מ"ג ע"ש.

63. עיין בספר 'עץ הדר' למרן הראי"ה קוק זצ"ל בסי' ל"ב: "...כ"א הנפ"מ הוא רק נפ"מ שכלית לבד אם נאמר שחשיב איזה דבר מ"ע גמורה או ענף מצוה, שיש נפ"מ רק לעשותה ביותר קדושה ושמחה כשנדע שהיא מ"ע גמורה בפ"ע, דבלא"ה הרי אין שום נפ"מ בין דברים שנמנים בכלל המנין או שאינם נמנים..". ע"ש, וע"ע מה שהרחיב במבוא לסה"מ לרס"ג עם ביאור הגרי"פ פערלא פ"י עמ' 56.

לאכול (מצווה חיובית), אך בקדשים קלים אין זה חיוב אלא כל האוכלן יש באכילתם מצווה (מצווה קיומית), וזאת הסיבה שלא הזכיר הרמב"ם במפורש דין של אכילת קדשים קלים בהל' מעשה הקרבנות. ולפ"ז מחדש נפ"מ, שדין אכילה על השובע הנדרש לאכילת קדשים⁶⁶ הוא רק בקדשי קדשים, שבהם יש חיוב, או פסח, שגם הוא חיוב, אך לא בקדשים קלים שאין באכילתם חיוב⁶⁷. ויל"ע אם יש לשיטתו עוד נפ"מ בדיני אכילתם. דהנה התוספות ביבמות [דף מ' ע"א ד"ה מאי] חידשו בעניין אכילת שיירי המנחה "דאין צריך שיתכוין לשם מצווה אלא שלא יהא אוכלה אכילה גסה". וכתב על כך ה'קרן אורה' שם: "ויש לדקדק מאי שנא משאר מצוות דבעי כוונה כמו אכילת מצה דבעי כוונה לשם מצווה. וי"ל דאכילת קדשים שאני דכתיב בהן למשחה כדרך שהמלכים אוכלים⁶⁸, משמע דאין צריך כוונה למצווה. אלא דא"כ אכילת פסח ג"כ לא בעי

ויש להביא ראיה⁶⁴ לכך שגם הרמב"ם מודה שבאכילת כל הקדשים איכא מצווה מדבריו בפיה"מ באהלות [פרק י"ח משנה ד']: "ענין דבר זה שההולך לשחוט את פסחו רשאי לעבור בבית הפרס, ואחר כך לוקח אותו העפר שהלך עליו ובודקו כמו שהזכיר.. ואינו עושה כן לתרומה אלא משנכנס לבית הפרס נטמא לתרומה ואינו בודק כלל. וטעם הדבר, שטומאת בית הפרס דרבנן, ופסח בזמנו בכרת, ולא העמידו דבריהם במקום כרת בכל הדברים, שלא יתבטל בגזרה דרבנן מקרבן ה' במועדו, אלא בודק אותו המקום שהלך בו כמו שאמר. אבל אכילת תרומה אינה אלא מצות עשה לפי שכל אכילת קדשים מצות עשה דע זאת" מפורש שהבחין שקדשים ותרומה (לעומת פסח) אמנם אינם בכרת אך הם "עשה"⁶⁵.

והגרי"ז [מנחות דף כ"א ע"ב] ביאר בדעת הרמב"ם באופן קצת אחר, שיש הבדל ברמת החיוב, דבקדשי קדשים יש לכהנים חיוב

64. מוזכר אצל הגר"ר מרגליות בניצוצי אור' ובשו"ת 'משנה הלכות' ח"ג סי' רי"ט. ועיי' שהתקשה שראה בכך סתירה להבנתו את הרמב"ם בהל' מעה"ק (כהבנת אפשרות א') שלפיה אין כלל מ"יע בקדשים קלים. ועיי' שהציע ב' תירוצים: או שנאמר שחזר בו ממה שכתב בפיה"מ, או שנאמר (כאפשרות ב' הכא) דאיה"נ גם להרמב"ם הוא מצווה רק שאינו מנוי כמצווה בפ"ע, עיי'.

65. ועיי' בהל' ממרים (פ"ז ה"ב) בדין בן סורר ומורה שכתב שאם אכל באכילה הרעה באכילת מצווה "או שאכלו מעשר שני בירושלים אפילו אכלו בתנחומי אבלים שהיא מצווה מדבריהם הרי זה פטור", ויש לדייק מכאן שסובר שאכילת המעשר שני מצווה מדאורייתא (ה'חמדת ישראל' אות מ"ט).

66. כאמור בתמורה דף כ"ג ע"א: "ויאכלו מה ת"ל - מלמד שאם היתה אכילה מועטת - אוכלין עמה חולין ותרומה, כדי שתהא נאכלת על השבע", ונפסק ברמב"ם מעשה"ק פ"י הי"א.

67. יסוד דבריו במה שביאר אביו, הגר"ח, (מובא בחיד' הגר"ח סי' כ"ה, לפסחים דף ע') שהקשה על הא דאוכלין חגיגת י"ד כדי שייאכל הפסח על השובע, דאם דין הוא לאכול קדשים על השובע, וכמובא בהערה הקודמת מהגמרא בתמורה, א"כ יוצא שהחגיגה לא תיאכל על השובע, ומאי שנא מהפסח? וביאר שאכילה על השובע הוא דין רק ב'אכילת כהנים' ובפסח, ומתבאר הדבר יותר בדברי הגרי"ז, שזה מצד החיוב שבדבר. ועיי' ב'הררי קדם' (שיעורי הגרי"ס בעריכת הרב שורקין), סי' נ"ב.

68. סוטה דף ט"ו ע"א, זבחים דף צ"א ע"א, חולין קל"ב ע"ב.

קדשים קלים, וכן אכילת התרומה בכלל המצוה. מפורש שהנושא הוא הכהנים, ואכילת חלקם, אך לא נקטו למצווה את חלק הבעלים כלל. ונראה שזוהי שיטת הסמ"ג [עשין סימן קפ"ד]⁷², שפתח ואמר "אכילת קדשים לכהנים הם מצוות עשה" והולך ומונה כל סוגי אכילותיהם גם בקדשים קלים מבלי להבחין בהם כלל, אך אינו מזכיר אכילת ישראלים כלל, וגם אינו מונה אותם במצווה אחרת⁷³.

וכך נראה שהבין בספר 'ערוך השולחן', שכתב [ערוה"ש העתיד' הל' מעשה"ק סי' פ"א, א-ה]: "אכילת הקדשים לכהנים מצוות עשה.. אבל קדשים קלים שישראל אוכלין אינה מצוה אלא רשות, שלא מצינו בשום מקום בתורה שציותה עליהם לאכול⁷⁴.. ולכן לא מצינו בשום מקום בש"ס שיאמרו שאכילת קדשים קלים לבעלים מצוה לבד אכילת פסח ושלמי שמחה. אבל אכילת כהנים בקדשים כל מה שאוכלין הוי מצוות עשה", וממשיך ערוה"ש ומצטט מה שכתב הרמב"ם שמצווה על הכהנים בחטאת ואשם ו"שאר הקדשים", ומפרש שהיינו כל הקדשים כולל קדשים קלים. אך שואל הערוה"ש: מה המקור לכך? ומתרץ ש'ואכלו אותם' כולל גם קדשים קלים, אך איירי רק בכהנים⁷⁵.

כוונה למצוה, וא"כ מצה נמי לא תיבעי כוונה דאיתקש לפסח? ונראה דדבר שבחובה ודאי בעי כוונה למצוה, למ"ד מצוות צריכות כוונה, והכא שאני, דקרא ד'מצוות תאכל' בנדבה כתיב ולא שייך בזה כוונה למצוה כיון דלאו חובה היא". הרי לנו דכשאנו בחובה י"ל דלא בעי כוונה, ויל"ע גם אם יהיו נפ"מ נוספות בדיני האכילה, כגון בשיעור האכילה ואופן האכילה וכו', וכפי שנרחיב לקמן⁶⁹.

ג. מצווה רק לכהנים

יש הסוברים⁷⁰ שאכן שיטת הרמב"ם היא שיש מצוות עשה באכילת כל הקדשים, אלא שדקדקו בלשונו שהמצווה היא רק לכהנים. בהלכות מעשה הקרבנות [פ"י ה"א] הוא כותב: "אכילת החטאת והאשם מצוות עשה.. וה"ה לשאר הקדשים שאוכלין אותן הכהנים שאכילתן מצוה". וכן מדוקדק בספר המצוות [מצווה פ"ט] שכוונתו רק על הכהנים, ורק על חלקם כתב שיש בקדשים קלים "גרירת מצווה", אבל לבעלים לא מצאנו שיאמר שיש איזו מצווה כלל, ודלא כרש"י. והביאו שמפורש הדבר ביותר בלשונו של ספר החינוך [מצווה ק"ב]⁷¹ שכתב "ובכלל מצוות עשה זה גם כן שיאכלו חלקם המגיע אליהם מכל הקרבנות שנקראין

69. גם צ"ע אם זה מוגדר רק כמצווה קיומית אם יוכל לתרץ הקושייה מהגמרא פסחים שזה נקרא 'עשה', או שידקק לתרוצים האחרים. ולעניין הקושייה מהברכות כבר יישבנו שאפילו על רשות, וכ"ש על מצווה קיומית, שפיר מברכים.

70. עיין 'הפלאה שבערכין' דף כ"ו ע"ב ד"ה וזה.

71. והימנחת חינוך' שם כתב שמבואר מדבריהם שהמצווה על הכהנים, אך לגבי ישראל בקדשים קלים אם יש מצווה במה שהוא שלהם "אינו מבואר", וכן העיר בחיד' הגר"י לזבחים דף צ"ז ע"ב.

72. וכן הבין בעיניי למשפט' לברכות מ"ח ע"ב.

73. ודלא כהבה"ג, היראים והרמב"ן.

74. ומפרט שם שהפסוקים בשלמים ותודה שיש בהם לשון אכילה היינו שלא ישאר נותר, אך האכילה אינה מצווה מחמת עצם האכילה.

75. ע"ש בראיותיו.

ד. המצווה שלא יבוא לידי נותר

עוד אפשר לומר בביאור הרמב"ם⁷⁶, שלדעתו אין המצווה בקדשים קלים מצוות אכילה עצמית, אלא המצווה היא לאוכלם כדי שלא יבואו לידי נותר⁷⁷. ומפורש מצאנו ברא"ש, שפירש כך בגמרא נדרים [דף ד' ע"ב], על חטאת יולדת שהיא מתירה את היולדת באכילת קדשים, שהיא מצווה "שלא יבואו לידי נותר"⁷⁸. וכתב ה'אבי עזרי' [מעשה"ק פ"י ה"א, מהד' תליתאה] שיש לומר שגם זה הוא 'עשה', כאמור 'וְאֵי הִנֵּה נִתְּתִי לָךְ אֶת מִשְׁמַרְתְּ תְרוֹמֹתַי' [במדבר י"ח, ח'⁷⁹], שיש איסור עשה במי שמפסיד קודש, ולפי זה הוא מבאר שלעשה זה התכוונה הגמרא דפסחים [דף נ"ט ע"א] באומרה "מאי

אולמיה דהאי עשה מהאי עשה"⁸⁰.

אלא שאם נפרש כך ברמב"ם, קשה עליו מהא דמברכין על הזבחים, ולכאורה פשוט הדבר שעל מצווה שהיא רק על דרך השלילה, שלא לעבור על לאו, אין לברך⁸¹? מחדש הגאון האדר"ת שגם באופן זה יש לומר שמברכים, דאע"ג דבד"כ אין מברכים על לאו, זה משום שה"קיום" הוא באופן של 'שב ואל תעשה', וודאי לא שייך לברך על שוא"ת דא"כ יברך כל היום על מניעותיו מכל הלאוין שבתורה, אבל הכא שהוא עסוק ב'קום עשה' שלא לעבור על לאו דנותר - יכול לברך. ומעין זה מצינו במה דמברך על ביעור החמץ, שגם שם הוא עסוק ב'קום עשה' שלא לעבור על "בל יראה"⁸².

76. 'חשבונות של מצוה' מצווה ק"ב, 'עיניים למשפט' ברכות מ"ח ע"ב, 'משנה הלכות' ח"ג סי' ר"ח.

77. אמנם יש מהאחרונים שביארו גם בקדשי קדשים ממש שאין כלל מצווה בגברא אלא רק שהקרבו ייאכל, וכדברי ה'בית הלוי' שביא לקמן, וממילא חלק מהנפ"מ בהגדרת המצווה שהיא רק שייאכל ולא יהיה נותר יהיו חלות לדידם גם על קדשי קדשים, מ"מ נ"ל שרוב האחרונים הבינו שחלוקים בזה קדשי קדשים מקדשים קלים, ושבקדשי קדשים לכה"פ לכתחילה יש מצווה פרטית על הכהן העובד דווקא, וכפי שנראה להלן וכפי שמצויין כאן בהערות למקורי הדברים וכפי שהסיק ה'אבן האזל' (כלי המקדש פ"ד ה"ה), לכן העדפתי לסדר הדברים בדרך זו, שעיקר האפשרות להבין שהמצווה רק מצד הנותר היא בקדשים קלים דווקא, והבוחר יבחר.

78. הרא"ש שם בפירושו השני, ובפירושו הראשון שם פי' כרש"י, כמובא לעיל.

79. והוא איסור עשה להפסיד התרומה, כדאיתא בבכורות דף ל"ד ע"א, ואם בתרומה דאיקרי קודש יש איסור עשה כ"ש כשמותיר מבשר הקודש שעובר לא רק על לאו דלא תותירו אלא גם על העשה דמשמרת.

80. אך ה'דבר שמואלי' בפסחים שם דוחה הסבר זה, דהרי אם אין מצווה עצמית של הבעלים באכילה אלא רק שלא יבואו לידי נותר, יכול הוא לתת הבשר לאחרים לאוכלו ולא צריך לשם כך לעבור על עשה דהשלמה. ומפורש בספרא שאין איסור לתת לאחרים מבשר הזבח: "כל טהור יאכל בשר מה ת"ל, לפי שנאמר ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך והבשר תאכל, יכול לא יאכלו אלא בעליו קל וחומר לפסח, לכך נאמר כל טהור יאכל בשר. (ספרא צו פרשה ט', ז'). ואולי י"ל דאף שהמצווה היא שלא לבוא לידי נותר יש לבעלים לקחת חלק בכך ולא שייאכל רק ע"י אחרים, וצ"ע.

81. רא"ש בכתובות פ"א סי' י"ב, שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רפ"ג.

82. וזה דלא כמו שביאר ה'נודע ביהודה' מהדו"ת או"ח סי' ט', ע"ש.

ה.

אכילה והוי כלא אכל פסח. אבל מצוות אכילת קדשים, הא לא הוי המצוה כלל על אדם מיוחד דהא לא הוי חיובא אקרקפתא דגברא, רק המצוה דבשר קדשים יהו נאכלין, ומי שיש לו בשר קודש הרשות בידו ליתנו לאחר לאכלו וג"כ מקייים מצוה זו. וא"כ הרי גם באכל כל אחד פחות מכזית מ"מ הא הקדשים נתאכלו". ומביא ראייה לדבר מסוגיין, דאיך שאלה הגמרא דנית עשה דאכילת קדשים של הכשירה ותדחה ל"ת של אכילת הפסולה, הא לא הוי בעידנא דמעקר לאו מקייים לעשה, דהרי בקדשים היתר מצטרף לאיסור, והוא אוכל איסור (וגם חצי שיעור אסור) עוד לפני שקייים המצווה. אבל אם נאמר שמקייים גם בפחות מכזית, ניחא.

ועוד ראייה לדבר מלחם הפנים, ע"פ המסופר בפסחים [דף ג' ע"ב] על אותו כהן שאמר "הגיעני כפול", שהוא שיעור פחות מכזית, וכן מהאמור ביומא [דף ל"ט ע"א]⁸⁶ שלאחר מות שמעון הצדיק "נשתלחה מאירה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן מגיעו כפול (לעומת לפני כן שהגיעו כזית), הצנועין מושכיין את ידיהן והגרגרנין נוטלין ואוכלין"⁸⁷.

מסתבר הדבר⁸³, שאם כל המצווה היא רק ע"ד השליחה, שלא לבוא לידי נותר, ואין מצווה עצמית באכילה, שיש להבנה זו כמה נפקא מינות אפשריות בדיני האכילה: שלא יצטרך להיות בשיעור 'כזית' דווקא לאדם אחד אלא יכולים רבים לאוכלו בפחות מכזית ובלבד שהכל ייאכל, ומטעם זה גם ממילא מותר יהיה להאכיל לקטנים, וגם בלא כונה לשם מצווה. ויתכן גם דיהיה מותר לאוכלו באופן שאינו 'למשחה' ואפילו שלא כדרך אכילה⁸⁴. והנה היות ונפ"מ אלו נוגעות להלכות יסודיות בענייני אכילת הקדשים, ובחלקן נלמדו גם מסוגיין, נרחיב בהם מעט.

שיעור 'כזית' באכילת קדשים

תחילה יש לשאול: האם כדי לקייים מצוות אכילת קדשים צריך לאכול שיעור 'כזית'? לכאורה כל מצוות האכילה של תורה הם בכזית, ומאי שנא? אולם ה'בית הלוי' מחדש [ח"א סי' ב' אות ז']⁸⁵ דבמצוות אכילת קדשים לא בעינן שיהיה דוקא כזית, לבד מאכילת פסח, והחילוק הוא, "דבפסח ומצה הוי החיוב על האדם, דהוא מחוייב לאכול פסח, ומש"ה אם אכל פחות מכזית לא שמיה

83. כך ע"פ האדר"ת והעינייים למשפט שם.

84. נפ"מ נוספת לעצם מצוות אכילה יש, ע"פ מה שחידש הראי"ה קוק זצ"ל בספר 'שבת הארץ' (קונ"א סי' כ"א), שלמ"ד שיש מצווה באכילת פירות שביעית (כהרמב"ן) י"ל שאסור לשבת בתענית הרשות כשיש לו פ"ש כל זמן שלא אכלן, וי"ל דה"ה לענייננו בקדשים קלים, באם יש באכילתם מצווה.

85. וכ"כ ה'חת"ם סופר' או"ח סי' ק"מ, ודלא כמו שכתב שם בסי' מ"ט, כפי שנראה לקמן. וכ"כ ה'אבני נזר' באו"ח סי' תי"ג והאו"ש בהל' חמו"מ ריש פ"ו (אף שבימשך חכמה' ויקרא ו', ט' כתב דאינו מקייים מצוות אכילת קדשים בפחות מכזית).

86. וכן ממה שכתב שם התוס' ישנים: "דבהגיעו כפול היאך הי' מקיימין מצות אכילה? וי"ל דלא בעי כזית לגמרי אלא דכזית עדיף וחשיבא אכילה".

87. אכן לפי הסבר הביה"ל לכאורה קשה, אם המצווה מתקיימת בכל אופן, בין אם אכל כזית ובין אם אכל כפול, ואין שום הבדל ביניהם, לא ברור מדוע הצנועין משכו ידיהם כשהיה

וידחה ל"ת", הרי לכאורה אין צריך לכך, דהרי אפשר היה לו לאכול חתיכות פחות פחות מכזית ויקיים המצווה, ועל האיסור ודאי אינו עובר בפחות מכזית⁸⁸. אלא מכאן דבעינן כזית ככל אכילות של תורה, ודי שייאכל כזית א' מכל הקרבן ויצאו ידי חובה. ומה שבלחם הפנים נטל כ"א כפול זה לאחר שהכהן גדול נטל חלק בראש כדי מצוותו⁹⁰ כזית תוכ"ד אכילת פרס, "וכן בכל הקרבנות ומנחות נ"ל שעכ"פ הכהן הגדול אם רצה נטל חלק בראש ואכל כזית או לכל הפחות הכהן המקריב שבו עיקר מצוה שהוא אכל כזית ממנו והשאר מתחלק לכהנים".

וגם ה'מנחת חינוך' [מצוה קל"ד אות ב'] סבר דבעי כזית לקיום המצווה, ושראשית האכילה מוטלת על הכהן העובד⁹¹, אלא שהוסיף וביאר דלאחר שנאכל הכזית⁹², שבו

ולדידו אפילו על הכהן המקריב עצמו אין חיוב, וראיה מהא דאמרין בכמה דוכתא [הוריות י"ב ע"ב וש"נ] דכהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואם נאמר דהמקריב מחוייב לאכול ממנה א"כ ממילא יהיה אסור לו להקריב אונן דהא לא יהיה יכול לאכול ממנה ויעבור על מצוה זו, אלא ודאי דאין עליו חיוב לאכול כלל⁸⁸. וכאמור הביה"ל סובר שכך הוא הדין אפי' בחטאת ואשם, וכ"ש בשאר קדשים (למעט פסח), א"כ לדידו אפילו נגדיר שבקדשים קלים יש מצווה זה ודאי לא יהיה חמור מקדשי קדשים ואין צריך כזית כלל והעיקר שייאכל.

אולם ה'חתם סופר' [או"ח סי' מ"ט] מביא מסוגיין ראייה דווקא לאידך גיסא, שהמצווה היא רק בכזית, ככל מצוות האכילה, דאם לא כן למה הקשתה הגמרא "יבוא עשה

מחולק כפול אך לא כשהיה כזית? ובכלל, למה לא ראו לנכון להזדרז ולהשתתף במצווה? וע' ב'מנחת אשר' (שמות סי' נ"ה) שמבאר, שגם אם נאמר כהביה"ל שיש מצווה גם בפחות מכזית, אך לענין הכהן האוכל יש הבדל, דאם אוכל כזית אז יש לו גם המצווה הפרטית של אכילת קדשים, מה שאין כן כשאוכל פחות הוא שותף אמנם לתוצאה שהקרבן ייאכל, שגם בזה יש מצווה, אך אין לו המצווה הפרטית שלו. ונפק"מ, שעל פחות מכזית אינו מברך. ולפי"ז הוא מבאר יסוד שכל עניין חיוב ורדיפה אחר המצוות זה רק במצוות שהם על הגברא, מה שאין כן מצוות שעניינן רק התוצאה, כגון שחיטה (ואצלנו: שהקרבן ייאכל), בהם אין אותו הגדר של רדיפה אחר המצוות ולכן הצנועין מושכין ידיהן.

88. ומעיר שלא מצאנו ברמב"ם שיביא דין שיהי' מצוה על המקריב קרבן שיאכל ממנה דוקא הוא ולא יהי' יכול ליתנה במתנה לכהן אחר. אמנם מעיר שמתוס' ביבמות דף מ' ע"א ד"ה רצה משמע שיש מצווה גם בכהן המקריב שהוא עצמו כן יאכל כזית.

89. אף שקשה על זה, הרי גם בחצי שיעור יש איסור, וכפי שמעיר הגרמ"ד בשיעוריו שם.

90. כדאיתא ביומא י"ז ע"ב.

91. ועיין בכתבי המהר"צ חיות (ח"ב עמ' תקצו) שדייק זאת מהא דמברכין "לאכול את הזבח" ולא "על אכילת הזבח", שזה משום דרמיא עליה דהכהן. אלא שמבאר שם שזה אינו לעיכובא, וגם אם ייאכל ע"י כהן אחר יצא י"ח.

92. אלא שנתקשה המנח"ח, דכיוון שאנו צריכים שלפחות כהן אחד יאכל יותר מכזית כדי שיצאו ידי חובה, איך מבצעים חלוקה כזו, הרי הרמב"ם פוסק (מעשה"ק פ"י הי"ד) שכולם צריכים לחלוק בשווה, וככתוב "לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו" (ויקרא ז', י'). ועיין מה שביאר בזה ה'מקדש דוד' בס"י י"ד סעיף ו'. ועי' בהע' הגר"ש אלישיב זצ"ל ביומא ל"ט שדן בדי' המנח"ח, וביאר שודאי לא הייתה החלוקה לפני שיצאו י"ח המצווה, וע"כ אם לא היה שם הכה"ג היה הכהן המקריב אוכל כזית ואח"כ היו מחלקין.

עובר, כך לאידך גם את המצווה אינו מקיים. ובי'שער המלך' [בהל' יסוה"ת שם]⁹³ הביא ראייה מסוגיין, דאי נימא שהיה מקיים את העשה שלא כדרך הנאה, מדוע היה צורך שיבוא עשה וידחה ל"ת, הרי יכול לקיים את העשה באכילה שלא כדרך הנאה ועל הלאו כלל לא יעבור⁹⁴. ואומר הביה"ל, שאפילו אם נסיק שאכן אין יוצאים י"ח במצוות אכילה שלא כדרך הנאתן, בקדשים כן יוצאים, כיון שהמצווה אינה חוב על גוף האדם רק המצווה על הקרבן שיהיה נאכל⁹⁵. ובספר 'אבי עזרי' [מעשה"ק פ"י ה"א מהד' תנינא ס"ג]⁹⁶ תמה על סברא זו, דדוקא בפחות מכזית נקרא 'אכילה', אלא שכאו"א אינו אוכל כשיעור אך לבסוף הקרבן נאכל והתקיימה מצוותו, מה שאין כן שלא כדרך אכילה זו אינה אכילה כלל ונמצא שהקרבן כלל לא נאכל!

והנה הביה"ל הביא ראייה לשיטתו מדברי המשנה במנחות [דף צ"ט ע"ב] "חל להיות בערב שבת - שעיר של יום הכפורים נאכל לערב, והבבליים אוכלין אותו כשהוא חי,

אכן יש מצווה עצמית של אכילה, לגבי שאר הבשר המצווה היא רק שלא יבוא לידי נותר. [ודלא כה'שאגת אריה' שכתב [בסי' צ"ו]⁹³ שהמצווה מתקיימת רק באכילת כל הקרבן ולא די בכזית].

ובספר 'גינת אגוד' [סי' נ"ב]⁹⁴ הטעים וביאר, שישנם ב' קיומים באכילת קדשים: א) קיום ה'גברא' שאוכל קדשים, שזה צריך להיות דווקא בכזית, ככל שיעורי אכילה של תורה. ב) קיום ב'חפצא', שיהיה החפצא של הקדשים נאכל כמצוותו, ולקיום זה לא צריך כזית מאדם אחד, העיקר שייאכל⁹⁵.

אכילה שלא כדרכה בקדשים

בהמשך לחידוש ה'בית הלוי' שהובא לעיל בעניין אכילת קדשים שאין בה דין 'כזית', כי הדין בה הוא שתיאכל ולא שיאכלה הכהן, מוסיף הביה"ל [ח"ג סי' נ"א, ג-ד] חידוש נוסף: שיוצא ידי חובה גם אם אכל שלא כדרך אכילה. דהנה ה'משנה למלך' [בהל' יסוה"ת פ"ה ה"ח סוד"ה יש לחקור] הסתפק אם יוצאים ידי חובה במצוות שלא כדרך אכילה, שמסתבר שכמו שבאיסור אינו

93. וגם השאג"א דייק זאת מסוגיין, שהקשתה הגמרא שיבוא עשה של אכילת הפסח וידחה את יועצם לא תשברו בו, ושואל השאג"א, הרי יש עוד הרבה בשר חוץ מזה שבמוח ואפשר היה לאכול ממנו כזית ולצאת י"ח ולמה צריך דווקא לבשר המוח, אלא מכאן שהמצווה שהכל ייאכל. ונפגשים הדברים עם דברי הביה"ל, שהנושא הוא מה שנאכל ולא האוכל. והמנח"ח דחה את דיוקו, דהרי מדובר שנמנו רבים על הפסח, ולאחד מהם יצא כזית רק עם המוח, ועליו שואלת הגמרא מה יעשה.

94. להג"ר צבי שכטר שליט"א. ועיין כיוון דומה ב'שמועת חיים' לר"ח יוז'ק שליט"א ליומא פ"ד סי' א'.

95. ע"ש שביאר שבי' קיומים אלו קיימים בכל העבודות של הקדשים מלבד שחיטה, שלכן היא שונה ועליה נאמר שילאו עבודה היא'. וע"ש שביאר בזאת את הרא"ש מנדרים שהוזכר לעיל, שפירש ב' פירושים על חטאת יולדת 'דקא שריא לה למיכל בקדשים', גם שהיא מצווה לאכול וגם שלא יבוא לידי נותר, שלפי הסברתו אין הפירושים חולקים אלא משלימים, זה על הגברא וזה על החפצא.

96. ע"ש שהאריך בראיות רבות ואנחנו הבאנו רק הראיה מסוגיין.

97. עיין מה שהשיב על ראייה זו הימקדש דודי בקונטרס מעניני הקדשים סי' ה' ס"ק ז'.

98. וכ"כ הגר"ד רפפורט בקובץ ענינים סי' ד ס"ה.

99. וכ"כ הימנחת אשרי פרשת תצוה סי' נ"ה.

בקדשים יש דין של 'למשחה', דהיינו "לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים"¹⁰³, וזה ודאי לא מתקיים באכילת בשר חי, אז אפשר שמטעם זה אינם מקיימים המצווה, ולא מצד שאינו כדרך אכילה¹⁰⁴.

כוונה באכילה ואכילת קטנים

ולפי חידושו של הביה"ל שמצות אכילת קדשים אינה חיוב על הגברא שיאכלנו רק המצוה שיהיה הקרבן נאכל, מוסיף הביה"ל ומחדש שאפילו מ"ד שמצוות צריכות כוונה, פה מודה הוא דא"צ כוונה, משום דהעיקר דהקרבן נאכל. ומביא הביה"ל ראייה לדבריו מהמובא במס' נזיר [דף כ"ג ע"א]: "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב 'כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם? משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן, אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה - וצדיקים ילכו בם, וזה שאכלו לשום אכילה גסה - ופושעים יכשלו בם. אמר ליה ר"ל: האי רשע קרית ליה? נהי דלא קא עביד מצוה מן המוכחר, פסח מיהא קא עביד"¹⁰⁵. ואומר על כך הביה"ל: "דר"ל

מפני שדעתן יפה". והרי בפסחים [דף כ"ד ע"ב] איתא דחלב חי הוא שלא כדרך הנאתן. ודוחק לחלק בין חלב חי לבשר חי¹⁰⁰, הרי דגם שלא כדרך אכילתן הוא מצוה. אמנם לפי מה שכתב דמצות אכילת קדשים א"צ כזית, י"ל דמשו"ה ג"כ מהני שלא כדרך אכילתן דהרי נאכל הקרבן. אולם הרש"ש שם מדייק להפך. דהנה התוס' במנחות שם [דף ק' ע"א ד"ה ששונאין] כותבים: "ומה שמזכירין אותם (את הבבליים) לגנאי על שאוכלין את השעירים חיים אף על גב דמצוה קעבדי, שלא יבואו לידי נותר, לפי שהרגילו עצמם כמו כן לאוכלם חיים אף בכל השנים דמיחזי כרעבתנותא". ושואל הרש"ש, למה המצווה שהם מקיימים היא רק "שלא יבואו לידי נותר", הרי יכלו לומר יותר מזה, שמקיימים מצוות "ואכלו אותם"? "משמע דבאמת לא מקיימי באכילה זו דהיא שלא כדרך אכילתן, ואע"ג דאצלן היא דרך אכילה לא מהני", וכפי שהסיקו המל"מ ושעה"מ¹⁰¹. את ראיית המל"מ אפשר לדחות¹⁰², שאין להביא ראייה כלל מקדשים לשאלת קיום או אי קיום מצווה שלא כדרך אכילה, דהרי

100. אך עיין בימנחת חינוך מצוה ז', ג', שמדייק כאן שבשר חי אינו נחשב שלא כדרך אכילה. וכן עיין בימקדש דודי בקונטרס מעניני הקדשים סי' ה' ס"ק ז'.
101. ועי' מש"כ ביתפארת ישראל - בועז על המשנה במנחות שם.
102. כך בכתב סופרי או"ח סי' צ"ו.
103. סוטה דף ט"ו ע"א, זבחים דף צ"א ע"א, חולין דף קל"ב ע"ב.
104. ועי' ביחזון יחזקאלי קרבנות פ"י ה"ד שביאר טעם דבקדשים הדין הוא "וכולן הכהנים רשאיין לשנות באכילתן, לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, לתת לתוכו תבלי חולין ותבלי תרומה" (משנה בזבחים דף צ' ע"ב, ובתוספתא שם), בעוד שבפסח יש דין לא לאוכלו עם שום דבר אחר שיבטל טעמו (עיין הדיון בכורך של הלל במסכתין דף ע"ט ע"א), שזה משום שבפסח החיוב על האדם שיאכל את הפסח בעוד בקדשים המצווה היא שהקרבן יאכל. הרי שהבין הגדרת המצווה אפילו בקדשי קדשים כביה"ל.
105. מדוע לא חושש ר"ל שהאכילה גסה פוסלת? על כך בתוס' שם, ד"ה פסח: "משמע דאכילה גסה שמה אכילה, וקשה דבפרק בתרא דיומא קאמריי האוכל אכילה גסה ביה"כ פטור דלא שמה אכילה? ואומר ר"ת דתרי ענייני אכילות גסות יש, וההוא [דיומא] כגון שנפשו קצה באכילה מרוב שובעו והכא שאין נפשו קצה אלא שאינו רעב לאכול לתיאבון.

על הכהן העובד דווקא, ואותו אכן אין לתת לקטנים, אך בשאר הקרבן, שהוא רק שלא יבואו לידי נותר, אפשר לכתחילה להאכיל לקטנים מהכהנים. וה'מקדש דוד' [סי' י"ד ס"ק ו'] הקשה על כך, שהרי בתרומה יש גם מצוות אכילה, ושם המצווה היא לא רק על הכזית הראשון אלא כל כזית הוא תרומה ומצווה בפ"ע, ואעפ"כ מאכילים לקטנים?¹⁰⁷. ולפי הבנת הביה"ל שהמצווה היא רק שהקרבן יאכל, היה נ"ל שזה לכאורה אפשרי גם בקטנים, בכל חלקי הקרבן. אח"כ ראיתי שכך כתב במפורש ה'אבני נזר' [או"ח סי' תי"ג], וכטעמו דהביה"ל.

ו. נפקא מינות נוספות

תוספות: "פשיטא דחלק בעלים אפי' לאחר שחיטה הוי ממון בעלים לקדש בו אשה ולכל דבר, וכן משמע דהמקדש בחלקו בחלק כהנים איירי, דלשון המקדש בחלקו לא שייך אלא בחלק כהנים, דבעלים לא שייך בהן לשון חלק, דעיקר הקרבן שלהן" [דף י"ב ע"ב ד"ה ומחיים]. א"כ מצאנו שנחלקו רש"י ותוס' האם דין זה של "המקדש בחלקו" נאמר גם על הבעלים או רק על הכהנים, ושורש מחלוקתם, האם מה שאצל הבעלים אחר שחיטה מוגדר כממון בעלים או כממון גבוה. והרמב"ם [אישות פ"ה ה"ה] פסק: "כהן שקידש בחלקו מקדשי קדשים או מקדשים קלים אינה

ס"ל דמצווה שהיא חובה על גוף האדם שמוטל עליו החיוב לעשותם.. בזה אינו יוצא ידי חובתו אלא א"כ מכוין לקיים המצווה המוטלת עליו, אבל באכילת קדשים.. דאינה חיוב על שום אדם שהוא יאכלנו רק המצווה שיהיה הקרבן נאכל.. במצווה כזו ס"ל לר"ל דאין צריך כוונה ואפשר דבזה כו"ע מודים דא"צ כוונה¹⁰⁶. והדיון הנ"ל נוגע גם לעניין האכלת קטנים בקדשים. דהנה ה'מנחת חינוך' [מצווה קל"ד] שואל איך מותר להאכיל לקטנים קדשים, הרי אכילתם היא מצווה, ועל כן ביאר דזהו רק בכזית ראשון, שהוא מוטל

נחתום דברינו בעוד נפ"מ אפשרית בהבנת גדר מצוות אכילת קדשים קלים. המשנה בקידושין [דף נ"ב ע"ב] אומרת: "המקדש בחלקו, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים - אינה מקודשת". ומנמקת הגמרא שם: "כי קא זכו - משלחן גבוה קא זכו". ונחלקו שם רש"י ותוספות על מי מדובר. רש"י מפרש: "כי קא זכו - בין כהנים בחזה ושוק בין בעלים בבשר", א"כ לרש"י דין זה שא"א לקדש בחלק הקדשים קלים שלו הוא לא רק לכהן אלא גם לישראל, זאת משום שגם בישראל חלקם מוגדר כ"ממון גבוה"¹⁰⁸. והנה משנה זו מובאת גם בסוגיה בבבא קמא, ושם אומרים

106. וכ"כ שם ה'קרבן אורה', בהמשך לדבריו שהובאו לעיל: "וביבמות פ' החולץ כתבתי לצד דאכילת קדשים לכ"ע אפילו בלא כוונה יצא", וע"ש בחילוק בין חובה ורשות. ועיין מה שהשיב על ראיה זו ב'מנחת אשר' תצווה סי' נ"ה.

107. ועיין ב'שמועת חיים' על המקד"ד שתיירך דחילוק יש, דאכילת קדשים היא מצווה חיובית ואם יתן לקטן ביטל מצוותו, מה שאין כן תרומה שאין מצווה לאוכלה אלא שאם אכלה מקיים מצווה. ויל"ע בזה ע"פ המובא לעיל מהגרי"ז.

108. וכן פירש המאירי שם: "ואף הבעלים בדברים אלו משלחן גבוה זכו בהם ואינו ממון שלהם. ושמה תאמר, מאחר שזכו מיהא הרי הוא שלהם, אינו כן, שלא זיכתה תורה בהם לכך אלא לאכילה אבל לא לפרוע חובותיהם או לעשות בו שום דבר", וכן ע"ש בריטבי"א.

ושוק עד לאחר הקטרת האימורין, האם דין ותנאי זה הוא גם בבעלים בחלקם או לא¹¹¹. וכותב ה'עינים למשפט' [ברכות מ"ח ע"ב], שאפשר לפשוט שאלה זו לפי מה שראינו לעיל. למ"ד שגם בעלים משולחן גבוה קא זכו, צריך להיות דינם ככהנים, מה שאין כן למ"ד שזה נשאר ממון בעלים. וב'כלי חמדה' [בהעלותך אות ד', דף מ"ו - מ"ח] האריך שיש מחלוקת ראשונים אם דין "למשחה" נאמר גם על חלק הבעלים בקדשים קלים, ורוצה לתלות זאת גם כן בשאלה אם זה ממון בעלים או ממון גבוה, וכפי שנתבאר¹¹².

מקודשת", וזה בפשטות כדעת תוספות, שדין זה לא נאמר אלא לכהנים¹⁰⁹. וכתבו האחרונים¹¹⁰ שזה היסוד למחלוקת בעניין מצוות אכילת קדשים קלים לבעלים, שרש"י שסובר שהיא מצווה ממש זה כשיטתו שזה ממון גבוה, ככהנים, והרמב"ם שסובר שאינה מצווה, עכ"פ לא כמו אצל הכהנים, זה משום שסובר שהוא ממון בעלים. אמנם יש להעיר שלפ"ז יוצאת דעת התוספות כהרמב"ם.

והנה הצ"ח [ביצה דף כ' ע"ב] האריך בספק האם מה שאומרת הגמרא [פסחים דף נ"ט ע"ב] שהכהנים אינם זוכים בחזה

109. וכן פירש הרמב"ם גם בפיהמ"ש לקידושין, פ"ב מ"ח.

110. 'צפנת פענח' נדרים פ"א סוף הי"ב, 'עיניים למשפט' ברכות מ"ח ע"ב.

111. ע"ע משנה למלך בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד'.

112. אלא ששם הסיק דדעת הרמב"ם (וגם דעת רש"י) דדין זה הוא גם בבעלים, וזה לכאורה דלא כמו שהבנו ברמב"ם דהוא ממון בעלים ע"ש.